

Враховуючи викладене, можна прийти до висновку, що питання про кримінальний проступок необхідно вирішувати в контексті діючого КК України, а саме: визначити його в Загальній частині КК як один із видів кримінального правопорушення, внести відповідні зміни в поняття та класифікацію злочинів, а також у статті Особливої частини КК.

Бібліографічний список

1. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Лекции. – СПб, 1902. – С. 56;
2. Уголовный закон: опыт теоретического моделирования. – М. : Наука, 1987. – С. 63.
3. Панов М. І. Поняття злочину / Панов М. І., Тихий В. П. // Вісник Конституційного Суду України. – К., 2004. – № 1. – С. 88-95.

В статье рассматриваются проблемы внедрения уголовного проступка в уголовное законодательство Украины. Предлагается определить понятие уголовного проступка и уточнить понятие и классификацию преступлений.

In the article the problems of introduction of criminal misconduct to the criminal law of Ukraine are examined. It is suggested to define the concept of criminal misconduct and to specify a concept and classification of crimes.

Стаття надійшла до редколегії 18.11.2013

УДК 343.98

*Стратонов В. М., Херсонський державний університет
Стратонова О. В., Перша Херсонська державна
нотаріальна контора*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ УКРАЇНИ

Стаття розкриває деякі проблемні питання кримінального процесуального законодавства України. Здійснено аналіз його правозастосовної практики та вказано на можливі шляхи вирішення проблемних питань.

Актуальність роботи викликана глибоким переосмисленням колишніх концептуальних підходів, та адекватних сучасним запитам юридичної практики правовому прогресу кримінального процесуального закону.

Мета роботи полягає в тому, щоб в контексті розглядаємого питання звернути увагу на те, що на думку відомих вчених-правознавців,

новітні методології та теорії мають стати не тільки науковим підґрунтям кардинальних перетворень у правовій сфері соціального життя [3, с. 123], а і необхідною передумовою реалізації нового Кримінально-процесуального кодексу (далі КПК) [4, с. 141].

Прийняття нового КПК викликало ряд проблемних питань, як серед практиків, так і серед науковців. Одні проблеми вирішуються в робочому порядку, але інші потребують подальшого наукового обговорення. Тому постає необхідність розглянути дискусійні питання, які потребують подальшого обговорення, та прийняття рішення в цілому.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з реальних положень, запропонованих новим Кримінальним процесуальним кодексом України, ще в процесі його обговорення, було зроблено низку висновків, та зауважень. Зокрема Головним науково-експертним управлінням, на думку якого, КПК ґрунтується на фундаментальних принципах, які концептуально не узгоджуються з приписами чинного Кримінального кодексу України (далі – КК), а також загальнознавчими положеннями національної правової доктрини.

КПК України пропонується визначити порядок провадження у справах про кримінальні правопорушення. При цьому усталене у кримінальному законодавстві поняття «злочин» стає одним з різновидів кримінального правопорушення, до яких поряд із злочинами відноситимуться кримінальні проступки, відповідальність за які має передбачатися не КК України, а окремим законом про кримінальні проступки. Втім, жодних змін до КК України, які б стосувалися такого «реформування» кримінального закону, у КПК не передбачено. Відсутній наразі й закон, що визначав би відповідальність за кримінальні проступки. До того ж, у КПК України не враховано, що у Конституції України вживається лише таке поняття, як «злочин» (статті 30, 31, 34, 39, 60, 62, 76, 92 (п. 22), 111) [5].

Новим КПК України скасовується така стадія кримінального процесу, як порушення кримінальної справи. Так, відповідно до частини другої статті 214 КПК досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. При цьому постанова про порушення кримінальної справи не складається, а закінчення досудового розслідування оформляється обвинувальним актом, затвердженим (або складеним) прокурором (стаття 291).

Реалізація цієї ідеї може породити відсутність формального початку кримінальної справи робить неможливим оскарження факту її порушення. Натомість, як свідчить судова практика, значна кількість

постанов про порушення кримінальної справи скасовувались судом у порядку, передбаченому статтями 236-7, 236-8 старого КПК, а значна кількість заяв про вчинення злочину не підтверджується в результаті їх попередньої перевірки.

Доступність нового КПК України (його зрозумілість) залежить від якості організації правового матеріалу і зовнішнього його викладення законодавцем у вигляді тексту закону. На сьогоднішній день, в процесі реалізації нового кримінального процесуального законодавства, вже йде обговорення деяких проблем і вирішення питання щодо необхідності внесення змін та доповнень. Це насамперед стосується ст. 3 «Визначення основних термінів Кодексу». Наприклад необхідно визначити не лише терміни, які до речі ще потребують розширення (наприклад, нічний час (ст. 223, та інші), а і оціночні поняття такі як «тяжка хвороба», «безпека осіб» тощо.

В КПК України 1961 року мала місце ст. 23 «Виявлення причин і умов, сприяючих скоєнню злочинів». На жаль в нинішньому законі зовсім не йде мова про дане питання, (навіть в процесі доказування), що на нашу думку знижує повноту, як розслідування, так і здійснення інших завдань перерахованих в ст. 2 КПК України. Можливим вирішенням даної проблеми є внесення доповнення до ст. 91 «Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні», наступним п. 6 причини і умови які сприяли вчиненню злочину.

КПК України характеризується розширенням переліку злочинів, кримінальне провадження щодо яких може бути розпочате не інакше як за заявою потерпілого (це має назву «провадження у формі приватного обвинувачення», у старому КПК це ст. 27). Статтею 477 КПК України передбачено більше 50 складів таких злочинів, до яких, окрім іншого, відносяться: умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, у тому числі й за обтяжуючих обставин (стаття 122 КК України); незаконне проведення дослідів над людиною (частина перша статті 142 КК України); звалтування, вчинене повторно або особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 153-155 КК України (частина друга статті 152 КК України), та ін. До того ж зазначений перелік чомусь «розбивається» на три відокремлені блоки, що жодним чином не впливає на порядок розслідування чи судового розгляду відповідних категорій справ.

У законі не враховано, що більшість із зазначених вище діянь є злочинами середньої тяжкості, або навіть тяжкими (наприклад, передбачений частиною другою статті 152 КК України). На наш погляд, включення до вказаного переліку тяжких злочинів взагалі є неприпустимим.

До того ж, зі змісту КПК України не зрозуміло, як бути, якщо у справі є два і більше потерпілих, і один з них бажає, а інші не бажають звертатись до органів досудового розслідування; яким чином має діяти слідчий, якщо у справі є двоє і більше обвинувачених, і потерпілий бажає порушити справу стосовно одного з них, а стосовно інших – ні; чи може бути визнано дійсною повторну подачу заяви після того, як вона була відізнана тощо [6].

Історично так склалося, що розуміння та застосування терміна слідча дія як у науці, так і у практиці не однозначна. До цього часу немає такого її визначення, яке б відповідало поглядам усіх вчених. Та в цьому немає нічого поганого. На нашу думку, безперспективно шукати, хто із дослідників більш правильно і точно сконструював відповідну дефініцію. Слідча дія як певний елемент складної та багатогранної діяльності слідчого теж має непросту структуру, відповідно до якої припустимі різні аспекти наукового аналізу. Так, С. Шейфер, досліджуючи пізнавальну сутність слідчих дій, визначає слідчу дію як установлену законом сукупність пізнавальних прийомів, застосовуваних з метою одержання доказової інформації [7]. О. Гусаков – як певний елемент діяльності слідчого – процесуальні дії уповноваженої законом особи, зміст яких складають виявлення, закріплення і вилучення із застосуванням науково-технічних засобів і спеціальних прийомів, фактичних даних, їх попередня оцінка з метою одержання доказів у стадії попереднього розслідування [8]. Сьогодні закон в Главі 20 визначає слідчі (розшукові) дії та визначає вимоги, умови їх проведення. Детально розкриваючи умови проведення слідчих (розшукових) дій законодавець зовсім не говорить про технічні засоби фіксації ходу проведення таких дій, при цьому допускаючи факт їх застосування, наприклад п. 3, ст. 231 КПК України.

Визиває цікавість і ст. 240 Слідчий експеримент. Колмаков В. П. ще в 1956 році дослідив слідчі експерименти, як один із видів процесуальної діяльності слідчого [9]. Пізніше на основі існуючих правових норм, які було внесено в кримінально процесуальні кодекси союзних республік були досліджені і перевірка показань на місці, і слідчий експеримент (Н. Гуковська, Р. Белкін). В. Колмаков підкреслював: відтворюється не сама подія злочину, а обстановка й умови, в яких він міг бути вчинений. Таким чином, для того щоб провести слідчий експеримент (дослідні дії), необхідно відтворити (реконструювати) обставини події. Оскільки в ст. 194 КПК України прямо зазначалась мета («з метою перевірки показань...») та шлях її реалізації, який передбачає наявність елемента експериментального методу пізнання («...відтворення обстановки і умов...»), то склалася хибна думка про

те, що дана слідча дія охоплює як перевірку показань, так і слідчий експеримент [10]. Пропонувались шляхи вирішення даної проблеми, проте і в новому кримінальному процесуальному кодексі знову не враховуються напрацювання науковців, і, ми знову повертаємось до семантичного нагромадження, оскільки в п. 1. ст. 240 зазначено «... провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань, де обставини включають як обстановку так і умови, тощо». Сам термін відтворення не передбачає реконструкцію і знову виникають питання щодо мети даної слідчої дії. Звичайно, доцільно було б використати європейську криміналістичну практику, де поряд зі слідчим експериментом проводиться перевірка показань на місці та реконструкція як окремий метод пізнання [11].

Ст. 194 КПК України об'єднувала по суті дві різні слідчі дії, які мають різні пізнавальні можливості, способи отримання інформації, тактику проведення, процесуальне положення учасників. Через це виникли проблеми щодо оцінювання ролі відтворення обстановки й обставин події в процесі доказування. Тому науковцями пропонувалось розділити відтворення обстановки й обставин події на дві самостійні слідчі дії – перевірку показань і слідчий експеримент. При майже тотожній меті проведення, важливим є те, що редакції вказаних норм які пропонувались не дублювали одна одну. На нашу думку, слід чіткіше розмежовувати та докладніше визначати зміст і пізнавальні можливості нині існуючого слідчого експерименту (ст. 240 КПК). Пропонуємо змінити п. 1 ст. 240, виклавши його в наступній редакції: «З метою перевірки припущення, висунутого на основі аналізу та оцінки наявних у справі доказів, слідчий має право у присутності понятих, а коли необхідно – з участю спеціалістів (представників), провести експеримент, інші дослідні дії чи випробування». У разі необхідності слідчий має право залучити до участі в слідчому експерименті підозрюваного (обвинуваченого), потерпілого чи свідка. Проведення слідчого експерименту припускається за умови, що при цьому не створюється небезпека для життя і здоров'я осіб-учасників чи оточуючих, не принижується їх честь і гідність, не заподіюється матеріальна шкода. Про проведення слідчого експерименту слідчий складає протокол, де докладно викладаються умови, перебіг і результати експерименту. Також пропонуємо редакцію ст. 240-1 «Перевірка показань» в такій редакції «З метою перевірки показань потерпілого, підозрюваного (обвинуваченого), свідка, інших даних, які мають доказове значення, або отримання нових доказів, пов'язаних з конкретним місцем, слідчий у присутності понятих, а коли необхідно – з участю

спеціаліста може прибути з особою на місце, де відтворюватиме обставини події, стосовно яких вона давала показання. При цьому особа вказує маршрут слідування до цього місця. Забороняється попередньо показувати особі місце події та надавати іншу інформацію щодо нього.

2. Свідок і потерпілий, до початку перевірки їх показань на місці, попереджаються про кримінальну відповідальність за свідомо неправдиві показання, а свідок – за відмову дати показання.

3. Про перевірку показань на місці і про наслідки цієї дії слідчий складає протокол де дослівно фіксуються пояснення особи, показання якої перевірялися, та проведені при цьому дії.

Звичайно, дані пропозиції потребують подальшого дискусійного розгляду і можливо більш деталізованого і обґрунтованого аналізу. Тому є необхідність активно включитись в обговорення поставлених та постановку нових проблем.

Бібліографічний список

1. Стретович В. Правова система України: загальна характеристика сучасного етапу формування / В. Стретович // Право України. – 1998. – № 2. – С. 3-5.
2. Селиванов В. До проблеми розроблення концепції вітчизняної юридичної науки / В. Селиванов // Право України. – 2001. – № 7. – С. 11-18.
3. Рогожин А. До новітньої методології українського права / А. Рогожин, О. Тягло // Право України. – 1998. – № 7. – С. 123-126.
4. Стратонов В. М. Концептуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства / В. М. Стратонов // Науковий вісник юридичної академії МВС України. – 2005. – № 3. – С. 141-146.
5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
6. Висновки Головного науково-експертного управління щодо проекту КПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>
7. Шейфер С. А. Познавательное значение следственных действий и их систем / С. А. Шейфер // Вопросы борьбы с преступностью. – М., 1972. – Вып. 15. – С. 64.
8. Колмаков В. П. Тактика производства следственного осмотра и следственного эксперимента / В. П. Колмаков. – Харьков : Юридическая литература. – 1956. – 28 с.
9. Гусаков А. Н. Следственные действия и тактические приемы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза / А. Н. Гусаков. – М., 1973. – С. 8.

10. Стратонов В. М. Відтворення обстановки та обставин події як метод пізнання під час розслідування злочинів: дис. канд. юрид. наук. спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / В. М. Стратонов. – Запоріжжя, 2001. – 178 с.
11. doc. JUDr. Ivan Simovcek. CSc. Za kolektiv. Kriminalistika. – 2001. – С. 253-262.

Статья посвящена отдельным вопросам уголовного процессуального законодательства Украины. Проанализировано практическое его применение, указываются пути его усовершенствования.

Article is devoted to specific issues of the criminal procedure legislation of Ukraine. Practical application of it is analyzed, ways of its improvement are defined.

Стаття надійшла до редколегії 11.11.2013

УДК 342.7:327(478)

Заворотченко Т. М., ДНУ ім. Олеся Гончара

ЗМІСТ, СИСТЕМА ТА ВИДИ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ Ї ГРОМАДЯНИНА

Проаналізовано систему політичних прав і свобод громадян. Запропоновано різні класифікації даної групи прав. Визначено основні публічно-політичні права і свободи людини й громадянина. Доведено, що кожне право має одночасно різні характеристики, параметри, функції та проявляється в різних формах.

Великомасштабні звернення в Україні з усією гостротою поставили питання про зміст та систему політичних прав і свобод людини, яке у вітчизняній і зарубіжній літературі залишається дискусійним, оскільки відсутній не тільки чіткий перелік, але й критерії, за якими можна було б класифікувати політичні права і свободи. Висока політико-правова і моральна цінність політичних прав і свобод громадян обумовлюється тим, що такі сутнісні характеристики держави, як політична влада та її апарат в умовах демократичного політичного режиму безпосередньо і опосередковано формуються суспільством та виражають його інтереси.

В науці конституційного права проблема змісту, системи та класифікації політичних прав і свобод людини й громадянина дослід-